

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертаційну роботу Рички Юрія Володимировича
на тему: «Баскський національний “проект” в Іспанії (1895–2018
рр.): ідеологічні засади, практична реалізація, вплив на суспільно-
політичне життя»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності В9 «Історія та археологія»
галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»**

1. Актуальність теми дисертації

Дисертаційна робота Юрія Володимировича Рички присвячена дослідженню однієї з найбільш складних і тривалих проблем новітньої історії Західної Європи – становленню, розвитку та трансформації баскського національного руху в Іспанії, його ідеологічних засад, політичної практики та впливу на суспільно-політичні процеси впродовж 1895–2018 рр.

Актуальність обраної теми зумовлена передусім тим, що баскський націоналізм є важливим прикладом розвитку модерних національних рухів, співвідношення регіональної ідентичності та державного суверенітету, а також трансформації політичного руху від культурно-національного та автономістського до радикального сепаратизму й збройного протистояння, а згодом – до переважно демократичних форм політичної боротьби.

Особливого значення ця проблематика набуває у контексті сучасних досліджень націоналізму, регіоналізму, сепаратизму, політичного насильства, тероризму та мирного врегулювання внутрішньодержавних конфліктів. Баскський досвід дає можливість простежити, яким чином політична модернізація, демократизація, європейська інтеграція та інституційний розвиток можуть впливати на трансформацію націоналістичних рухів і поступову відмову від насильницьких методів боротьби.

Важливо й те, що в українській історіографії комплексні дослідження баскського національного руху залишаються нечисленними. Саме тому спроба розглянути баскський національний «проект» у широкій хронологічній перспективі – від політичного оформлення баскського націоналізму наприкінці ХІХ ст. до остаточного припинення діяльності ЕТА у 2018 р. – є своєчасною та науково виправданою.

Актуальність дисертації посилюється і прагненням автора вийти за межі традиційного протиставлення «Іспанська держава – баскський націоналізм» та показати внутрішню неоднорідність самого баскського руху, насамперед

відмінності між поміркованим курсом Баскської Націоналістичної партії (PNV) та радикальним проектом ЕТА. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти складну еволюцію баскського питання.

2. Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни

Дисертаційна робота характеризується логічною постановкою наукової проблеми та прагненням автора комплексно простежити еволюцію баскського національного «проекту» протягом тривалого історичного періоду.

Позитивною рисою роботи є поєднання історіографічного, політичного, соціокультурного та міжнародного підходів до вивчення предмета дослідження. Автор не обмежується характеристикою діяльності окремих політичних організацій, а прагне показати баскський націоналізм як багатовимірне суспільно-політичне явище.

Заслугує на увагу запропонована в роботі періодизація розвитку баскського національного руху. Автор виокремлює етапи становлення баскського націоналізму наприкінці XIX – на початку XX ст., його подальшої політичної інституціоналізації, радикалізації в умовах франкістської диктатури та трансформації після демократизації Іспанії. Особливе місце при цьому посідає діяльність ЕТА, яка розглядається не ізольовано, а в контексті попереднього розвитку баскського націоналістичного руху.

Важливим результатом дослідження є висновок про принципову відмінність політичних стратегій PNV та ЕТА. Автор переконливо показує, що попри спільну орієнтацію на захист баскської національної ідентичності ці політичні сили пропонували принципово різні моделі її реалізації. Якщо PNV поступово адаптувала баскський національний проект до демократичних та європейських інституцій, то ЕТА обрала шлях радикального сепаратизму та збройної боротьби.

Цікавим є авторське трактування взаємозв'язку баскського націоналізму і глобалізації. Положення про те, що у випадку Країни Басків націоналізм та глобалізація могли виступати не лише як взаємно протилежні, а й як взаємодоповнюючі тенденції, становить один із найбільш концептуально цікавих аспектів дисертації.

Окремої позитивної оцінки заслуговує аналіз міжнародного виміру баскського конфлікту. Автор звертає увагу на роль європейських та міжнародних інституцій, транскордонної взаємодії, а також на особливе значення французького чинника у поступовому позбавленні ЕТА організаційної та логістичної бази. Такий підхід дозволяє розглядати завершення збройного

конфлікту не лише як результат внутрішньої трансформації баскського суспільства та політики Іспанії, а як наслідок ширшої міжнародної та європейської взаємодії.

Наукова новизна дисертації полягає передусім у комплексному дослідженні баскського національного «проєкту» в Іспанії у широких хронологічних межах 1895–2018 рр., з акцентом на взаємозв'язку його ідеологічних засад, політичної практики та суспільно-політичних наслідків.

Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується залученням значного кола наукових праць, історичних джерел, матеріалів періодичної преси та сучасних інформаційних ресурсів. Важливим показником апробації результатів є публікація автором чотирьох наукових статей у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України. Наявність окремої історіографічної статті також свідчить про увагу автора до стану наукової розробки проблеми. Відповідні публікації справді охоплюють ключові блоки дисертаційного дослідження.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання виконано повністю, а здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

3. Оцінка змісту та оформлення дисертації, її завершеності та дотримання правил академічної доброчесності

За своїм змістом дисертаційна робота Юрія Володимировича Рички відповідає предметному полю спеціальності В9 «Історія та археологія» та спрямована на розв'язання актуального наукового завдання у галузі новітньої та сучасної всесвітньої історії.

Дисертація має завершений характер. Її зміст дає змогу простежити еволюцію баскського національного руху від його політичного оформлення наприкінці XIX ст. до припинення збройної діяльності ЕТА у 2018 р. При цьому автор послідовно переходить від аналізу передумов формування баскського націоналізму до характеристики його основних політичних течій, практичної реалізації національного «проєкту», ролі франкізму, демократичної трансформації Іспанії та сучасного стану баскського питання.

Важливою ознакою завершеності роботи є те, що у висновках узагальнено основні результати дослідження та співвіднесено їх із поставленими завданнями. Зокрема, автор робить висновки щодо чинників формування баскського націоналізму, його етапів, відмінностей між PNV та ЕТА, впливу франкізму, глобалізації, європейської інтеграції та міжнародного середовища на трансформацію баскського питання.

За доступними матеріалами внутрішньої експертизи дисертація визначена як завершене самостійне дослідження, а результати, винесені автором на захист, зазначені як отримані ним самостійно.

Підстав вважати, що робота містить елементи фабрикації, фальсифікації чи академічного плагіату, не встановлено. Використані автором положення та результати інших дослідників супроводжуються відповідними бібліографічними посиланнями.

Водночас вважаю за необхідне звернути увагу на окремі технічні та термінологічні моменти, які могли б бути додатково уточнені перед остаточним оформленням дисертації. Йдеться, зокрема, про уніфікацію написання назв баскських політичних організацій, географічних назв та окремих іншомовних термінів, а також про послідовне використання термінів «баскський національний проєкт», «баскський націоналізм», «баскський національний рух» та «сепаратизм». Такі зауваження не впливають на загальну оцінку наукового рівня роботи.

4. Мова та стиль викладення результатів

Виклад дисертаційної роботи загалом відповідає вимогам наукового стилю, характеризується послідовністю, аргументованістю та прагненням автора до узагальнення значного за обсягом історичного матеріалу.

Позитивною рисою є намагання поєднати фактографічний матеріал із його концептуальним осмисленням. Автор не обмежується хронологічним описом подій, а прагне виявити причинно-наслідкові зв'язки між політикою іспанської держави, розвитком баскського націоналізму, діяльністю PNV та ETA, процесами демократизації та європейської інтеграції.

Разом із тим у деяких місцях виклад можна було б зробити більш стислим, уникнувши повторення окремих положень, особливо стосовно протиставлення PNV та ETA, а також ролі глобалізації у трансформації баскського націоналізму.

Загалом зазначені особливості мають редакційний характер і не знижують наукової цінності дисертації.

5. Структура роботи

Структура дисертації є логічною та відповідає меті й завданням дослідження. Послідовність розгляду матеріалу дає змогу простежити еволюцію баскського національного «проєкту» у його історичній динаміці.

Особливо позитивно слід оцінити поєднання кількох рівнів аналізу: історіографічного, політико-ідеологічного, соціокультурного, економічного та міжнародного.

Завершальним і важливим компонентом роботи є аналіз процесу припинення збройної діяльності ЕТА та ролі міжнародних організацій і громадянського суспільства у переході від конфронтації до мирних форм політичної взаємодії.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до встановлених вимог до дисертацій та загальних вимог академічного оформлення наукових праць.

6. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів

Теоретичне значення дисертації визначається можливістю використання її положень для подальшого дослідження проблем націоналізму, регіоналізму, сепаратизму, політичного насильства та трансформації внутрішньодержавних конфліктів.

Особливої уваги заслуговує авторське розуміння баскського випадку як прикладу трансформації націоналістичного руху від радикальної та насильницької моделі до демократичної політичної конкуренції. Це дозволяє використовувати результати дисертації і в порівняльних дослідженнях інших європейських національних рухів.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її матеріалів під час підготовки навчальних курсів із новітньої історії Європи, історії міжнародних відносин, політичної історії Іспанії, історії націоналізму та регіональних конфліктів. Окремі результати можуть бути корисними для підготовки спеціальних курсів, присвячених політичному насильству, тероризму та мирному врегулюванню конфліктів.

7. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях та їх апробація

Основні результати дисертаційного дослідження достатньо повно представлені в наукових публікаціях здобувача.

Автором опубліковано **чотири статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України**, зокрема:

1. **Ричка Ю.** Баскський націоналістичний рух в Іспанії 1895–2018 рр.: історіографія питання // *Український історичний журнал*. 2025. № 1. С. 203–214. Стаття опублікована у фаховому історичному виданні та

безпосередньо присвячена історіографічному аспекту дисертаційної проблематики.

2. **Ричка Ю.** Баскський національний «проект» в Іспанії: націоналістичні ідеали, політико-економічні цілі та наслідки // *Сіверянський літопис*. 2025. № 1. С. 163–172.
3. **Ричка Ю.** Баскський націоналістичний рух в Іспанії франкістського періоду (1939–1975) // *Сіверянський літопис*. 2025. № 2. С. 54–62.
4. **Ричка Ю.** Франкістська Іспанія vs Баскський націоналізм: не «тиха» війна // *Studia z Dziejów Historiografii Wojskowej*. 2025. Т. XXV. С. 153–167.

Крім того, результати дослідження відображено у трьох додаткових наукових публікаціях, зокрема у колективній монографії та публікаціях науково-публіцистичного характеру.

Таким чином, основні результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію та знайшли відображення у публікаціях автора.

8. Зауваження та рекомендації щодо змісту дисертації

Високо оцінюючи дисертаційну роботу Юрія Володимировича Рички, вважаю за необхідне висловити декілька зауважень і рекомендацій, які мають переважно дискусійний характер і не ставлять під сумнів загальної позитивної оцінки дослідження.

По-перше, поняття «баскський національний “проект”» є одним із центральних концептів дисертаційного дослідження, однак його зміст та співвідношення з іншими поняттями поняттєво-категоріального апарату роботи могли б бути окреслені більш чітко. Зокрема, на початку дослідження доцільно було б докладніше розмежувати поняття «національний рух», «націоналізм», «національний проект», «автономізм», «сепаратизм» та «незалежництво». Це дозволило б чіткіше визначити, чи йдеться в роботі про єдиний баскський національний «проект» із різними формами та моделями реалізації, чи про кілька конкуруючих політичних проектів, представлених, зокрема, PNV та ETA. Таке поняттєве уточнення сприяло б ще виразнішому простеженню ідеологічної та політичної еволюції баскського національного руху впродовж досліджуваного періоду.

По-друге, окремі положення дисертації щодо ролі міжнародних організацій у врегулюванні та завершенні збройної фази баскського конфлікту видаються дещо категоричними. Зокрема, вплив Європейського Союзу, Ради Європи, НАТО, ООН та інших міжнародних структур доцільно було б чіткіше

диференціювати залежно від характеру їхньої участі та відмежувати від безпосередніх чинників припинення діяльності ЕТА. Очевидно, що завершення збройного протистояння стало результатом взаємодії комплексу внутрішньополітичних, соціальних, правоохоронних, міжнародних та суспільних чинників. У цьому контексті роль окремих міжнародних організацій могла б бути точніше визначена як правова, нормативна, інституційна чи опосередковано-безпекова, що дозволило б ще виразніше показати багатфакторний характер процесу мирного врегулювання.

По-третє, заслуговує на увагу авторський висновок про взаємодоповнюваність процесів глобалізації та баскського націоналізму, який є одним із цікавих концептуальних результатів дисертаційного дослідження. Водночас його аргументацію можна було б посилити шляхом ширшого порівняльного аналізу, зіставивши баскський випадок із розвитком інших регіональних національних рухів Європи. Такий підхід дозволив би визначити, наскільки виявлена автором взаємодія глобалізаційних процесів і регіонального націоналізму є специфічною для Країни Басків, а наскільки відображає загальні тенденції розвитку європейських регіональних націоналізмів.

Зазначені зауваження мають характер наукової дискусії та рекомендацій щодо подальшого розвитку дослідницької проблематики. Вони не заперечують самостійності, завершеності та наукової цінності дисертації.

9. Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота **Рички Юрія Володимировича** на тему «**Баскський національний “проект” в Іспанії (1895–2018 рр.): ідеологічні засади, практична реалізація, вплив на суспільно-політичне життя**» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому на належному науковому рівні розв'язано актуальне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку досліджень новітньої та сучасної історії Європи, історії національних рухів, регіоналізму та політичних конфліктів.

Сильними сторонами дисертації є широка хронологічна перспектива, комплексний характер дослідження, увага до ідеологічної еволюції баскського націоналізму, порівняння політичних стратегій PNV та ЕТА, аналіз впливу франкістської диктатури, демократичної трансформації Іспанії, європейської інтеграції та міжнародного середовища на розвиток баскського питання.

Особливо варто відзначити прагнення автора показати, що припинення баскського збройного конфлікту було результатом не одного чинника, а тривалої взаємодії політичних, соціальних, міжнародних та інституційних

процесів. Такий підхід надає роботі не лише фактографічного, а й аналітичного значення.

Дисертаційна робота відповідає вимогам, що ставляться до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю В 9 – Історія та археологія. Наявні публікації автора достатньо повно відображають основні положення та результати дисертації, що підтверджується, зокрема, публікаціями у *Українському історичному журналі* та *Сіверянському літописі*.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Рички Юрія Володимировича на тему «Баскський національний “проект” в Іспанії (1895–2018 рр.): ідеологічні засади, практична реалізація, вплив на суспільно-політичне життя» виконана на належному науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є завершеним науковим дослідженням, сукупність теоретичних і практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для історичної науки.

За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням дисертаційна робота відповідає вимогам чинного законодавства України, що встановлені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Ричка Юрій Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності В9 «Історія та археологія» галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

Офіційний опонент:

професор Гданського

університету (Польща),

професор,

доктор історичних наук

_____ **Валентина ГОДЛЕВСЬКА**